

Ks. ZDZISŁAW LEC

TROSKA O CHORYCH.
APTEKA KOLEGIUM JEZUICKIEGO W KŁODZKU
I JEJ SPRZEDAŻ W 1777 R.

Apteki zakładane przez jezuitów służyły zakonnikom, ich uczniom i wykładowcom, a także miejscowej i okolicznej ludności niezależnie od wyznawanej religii. Apteki były znakiem mówiącym, że jezuita troszczyli się nie tylko o sprawy duchowe, ale także o zdrowie ciała. Były wyrazem troski o chorych. Miały w sobie element ewangelizacyjny. Niejednokrotnie zdrowie uzyskane dzięki jezuitom i ich medykamentom przez poszczególne osobistości społeczności lokalnej budziło uznanie dla nich, zwiększało szacunek i potęgowało wdzięczność. Do przygotowywania medykamentów służyły dziko rosnące rośliny i zioła. Zakładano też przy aptekach specjalne ogrody, w których hodowano potrzebne rośliny.

Na Śląsku apteki były organizowane i prowadzone przy kolegiach jezuickich we Wrocławiu, Kłodzku, Opawie, Nysie, Głogowie, Żaganiu, Świdnicy Śląskiej, Opolu, Legnicy.

Apteka kolegium jezuickiego w Kłodzku była wyposażona we wszelkiego rodzaju medykamenty. Przed 1757 r. była bardzo znana i słynna. W czasach pruskich nie można w niej było już jednak sprzedawać leków, ani ich rozdawać biednym, dlatego dążono do tego, aby ją całkowicie odsprzedać, co było na rękę aptekarzom miejskim¹. Przyjrzyjmy się najpierw personelowi i medykamentom, które serwowano w jezuickiej aptece jeszcze przed jej sprzedażą.

---

¹ B. DUHR. *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge*. T. 4. Cz. 1. München–Regensburg 1928 s. 451.

1. OBSADA PERSONALNA

Chociaż dostęp do nauk przyrodniczych był ograniczony, to u jezuitów kształcili się aptekarze, infirmarze, a nawet lekarze. Zinstytucjonalizowana edukacja medyczna i farmaceutyczna rozpoczęła się dopiero w epoce oświecenia². U jezuitów zawód aptekarza należał do zawodów praktykowanych przez całe życie, w wielu różnych miastach, w których działały ich placówki. Aptekarz bardzo często pełnił również obowiązki infirmarza. Infirmarzami mogli być bracia zakonnicy odznaczający się cechami fizycznymi i duchowymi. Mieli być rośli i silni oraz pogodni i życzliwi. Mieli się troszczyć głównie o fizyczny stan chorych, stosować przepisane przez lekarza lub aptekarza lekarstwa i nieść duchową pociechę³.

W śląskich kolegiach aptekarzami byli bracia zakonnicy należący do Towarzystwa Jezusowego. Bracia posługujący w śląskich aptekach wstępowali do nowicjatu w Brnie, odbywali odpowiednią formację duchową i intelektualną, składali śluby⁴. Ich działalność w kolegium w charakterze aptekarza była zwykle połączona z funkcją infirmarza i trwała od kilku do nawet kilkunastu lat w konkretnej placówce. W niektórych przypadkach funkcje te pełnione były znacznie krócej. Zdarzało się też, że bracia aptekarze oprócz funkcji infirmarza spełniali także inne zadania przeznaczone dla braci zakonnych. Było tak jednak w sytuacjach nadzwyczajnych, gdy w kolegium brakowało pełnej obsady personalnej.

W czasie swojej działalności w Kłodzku w latach 1597–1776 jezuita już w 1598 r. w spisie urzędów swojej placówki wymieniają brata infirmarza Joannesa Lahiera⁵. Jeżeli była taka funkcja w klasztorze, to z całą pewnością już wtedy w placówce była także apteka, zaopatrzona przynajmniej w najpotrzebniejsze

² J. BRZEZIŃSKA. Wzrost wymagań dotyczących wykształcenia aptekarzy w XVIII i XIX wieku na przykładzie Pomorza Zachodniego. „Farmacja Polska” 13:1996 s. 611–616.

³ D. PIETRZKIEWICZ-SOBCZAK. O aptekach u jezuitów polskich w XVI–XIX w. (Wprowadzenie do tematu). W: Zawód farmaceuty na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Red. B. Urbanek. Katowice–Warszawa 2006 s. 48–52.

⁴ W kilkudziesięciu biogramach aptekarzy i infirmarzy jezuickich pracujących w Kłodzku i przedstawionych w poniższych przypisach stosuję typowe skróty. Wyjaśnienia wymaga jednak skrót ctp. stawiany przy dacie ślubów zakonnych, który oznacza *coadiutor temporalis* – koadiutor w sprawach doczesnych. Bracia zakonnicy, którzy składali te śluby, spełniali obowiązki związane z administracją i obsługą domów zakonnych. Dlatego musieli posiadać własny zawód przed wstąpieniem do zakonu lub wystarczające zdolności, aby się go nauczyć podczas nowicjatu. Warto jeszcze dodać, że wspomniane śluby zakonne składane były z reguły 2 lutego lub 15 sierpnia.

⁵ Pełnił on wtedy jednocześnie funkcję kucharza i szafarza. Zob. Z. LEC. *Jezuici w Kłodzku (1597–1776): katalog osób i urzędów, materiały źródłowe, literatura*. Szczecin 2013 s. 40. Lahier (Lay-er) Joannes, br., ur. ok. 1578 r. Toul (Francja), wst. 22 sierpnia 1596 r. Graz, zm. 14 października 1606 r. Wiedeń, 1598/99–1601/02: Kłodzko, kucharz, szafarz, infirmarz. Zob. L. LUKÁCS. *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S.I. I: 1551–1600*. Romae 1978 s. 714.

medykamenty. O funkcji aptekarza w kłodzkim kolegium jezuitów pierwszy raz źródła wspominają w 1641 r., wówczas funkcję tę pełnił brat Sebastianus Mentzel⁶.

W kolegium kłodzkim w latach 1641–1705 funkcję aptekarza połączono z funkcją infirmarza i powierzano bratu zakonnemu. Pełnili ją następujący bracia: Mentzel Sebastianus (1641–1646), Robelius Melchior (1646–1653)⁷, Krum David (1655–1656)⁸, Kieffel Joannes (1656–1666)⁹, Erb Henricus (1666–1668, 1674–1675, 1676–1677, 1678–1680)¹⁰, Neinachbar Joannes (1668–1670)¹¹, Minesius Guilielmus (1675–1676)¹², Schwab Christianus (1680–1682)¹³, Kober Johannes

⁶ LEC. *Jezuici w Kłodzku*. s. 60. Mentzel (Mensel) Sebastianus, br., ur. ok. 1610 r. Grissoviensis/Śląsk, wst. ok. 1635 r. Brno, ctp. 8 września 1644 r., zm. 28 sierpnia 1648 r. Brno, 1641/42–1645/46: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. J. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi Societatis Jesu, 1641–1740*. Pars II. Vol. 3. Romae 1988 s. 282; K. A. F. FISCHER. *Catalogus (generalis) provinciae Bohemiae et Silesiae Societatis Jesu*. Roma 1978 s. 99.

⁷ Robelius Melchior, br., ur. ok. 1614 r. Grosnicensis/Lusata, wst. ok. 1635 r. Brno, ctp. 21 października 1646 r., zm. 7 września 1655 r., Olomouc, 1646/47–1649/50: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 133.

⁸ Krum David, br., ur. ok. 1629 r. Iglava, wst. 31 sierpnia 1650 r. Brno, ctp. 2 grudnia 1660 r., zm. 23 lipca 1667 r. Nysa, 1654/55–1655/56: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1666/67: Nysa, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 3 s. 89; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 82.

⁹ Kieffel (Küffel) Joannes, br., zm. 14 maja 1684 r. Novaedomi, 1656/57–1665/66: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 3 s. 60; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 72.

¹⁰ Erb Henricus, br., ur. 1632 r. Leobschicensis/Śląsk, wst. 14 października 1654 r. Brno, ctp. 17 października 1664 r., zm. 24 lipca 1680 r. Kłodzko, 1666/67–1667/68: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1674/75: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1676/77: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1678/79–1679/80: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 2 s. 84; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 29.

¹¹ Neinachbar (Neünachbar) Joannes, br., ur. 15 maja 1644 r. Commotoviae, wst. 9 lutego 1664 r. Brno, ctp. 15 sierpnia 1671 r., zm. 15 stycznia 1717 r. Commotovii, 1668/69–1669/70: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1682/83–1698/99: Nysa, aptekarz, infirmarz, 1699/1700: Nysa, aptekarz, 1700/01–1701/02: Kłodzko, socjusz refektarskiego, 1702/03–1703/04: Żagań, refektarski, infirmarz, 1704/05: Żagań, socjusz infirmarza, 1705/06: Żagań, aptekarz, socjusz infirmarza 1706/07–1707/08: Żagań, socjusz aptekarza, 1708/09–1710/11: Żagań, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 4 s. 9; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 108.

¹² Minesius Guilielmus, br., ur. 1626 r. Aberdonensis/Scotus, wst. 11 października 1653 r. Brno, ctp. 2 lutego 1664 r., zm. 16 maja 1688 r. Znoymae, 1654/55–1656/57: Nysa, aptekarz, infirmarz, 1675/76: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1686/87: Świdnica, aptekarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 3 s. 303; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 102.

¹³ Schwab Christianus, br., ur. 2 maja 1654 r. Crumloviae, wst. 2 października 1674 r. Brno, zm. 18 lutego 1700 r. Kłodzko, 1678/79–1679/80: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1680/81–1681/82: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1682/83: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1683/84–1685/86: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1687/88–1692/93: Świdnica, aptekarz, 1693/94–1694/95: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1699/1700: Wrocław, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 5 s. 67; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 146.

(1682–1683)¹⁴, Czeliske Georgius (1683–1684)¹⁵, Strecker Casparus (1684–1691)¹⁶, Wolfart Ferdinandus (1691–1693)¹⁷, Mattern Christophorus (1693–1694)¹⁸, Bayer Casparus (1694–1705)¹⁹.

W kolejnych latach, od 1705 do 1714 r. funkcję samodzielnego aptekarza pełnili: Gleixner Joannes (1705–1710)²⁰ oraz Wolff Antonius (1710–1714)²¹.

Od 1714 r. znowu jednemu bratu powierzano zarówno funkcję aptekarza, jak i infirmarza. Byli to Exner Johannes (1714–1718)²², Schmidt Georgius (1718–

---

¹⁴ Kober Joannes, br., ur. 18 lipca 1642 r. Vet. Wilmsdorffensis/Glatzius, wst. 14 października 1666 r. Brno, ctp. 2 lutego 1677 r., zm. 26 kwietnia 1713 r. Legnica, 1667/68–1674/75: Nysa, aptekarz, infirmarz. 1676/77–1679/80: Nysa, aptekarz, infirmarz, 1681/82: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1682/83: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1691/92–1692/93: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1693/94–1694/95: Świdnica, aptekarz, 1695/96–1698/99: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1699/00–1708/09: Świdnica, aptekarz, 1709/10–1712/13: Legnica, refekt. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 3 s. 70; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 75.

¹⁵ Czeliske (Celiske, Czeliczka) Georgius, br., ur. 13 czerwca 1665 r. Opawa, wst. 18 października 1671 r. Brno, zm. 30 września 1694 r. Brzeznicii, 1676/77: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1683/84: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 4. s. 304; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 21; H. HOFFMANN. *Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission*. Breslau 1939 s. 8.

¹⁶ Strecker Casparus, br., ur. 6 kwietnia 1656 r. Libaviensis/Czechy, wst. 30 stycznia 1683 r. Brno, ctp. 2 lutego 1693 r., zm. 5 stycznia 1707 r. Praga, 1684/85–1690/91: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1700/01–1701/02: Nysa, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 5 s. 144; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 160.

¹⁷ Wolfart (Wohlfahrt) Ferdinandus, br., ur. 16 czerwca 1663 r. Wrocław, wst. 12 grudnia 1683 r. Brno, ctp. 2 lutego 1696 r., zm. 17 grudnia 1717 r. Novaedomi, 1691/92–1692/93: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 160.

¹⁸ Mattern Christophorus, br., ur. 13 grudnia 1661 r. Grisoviensis/Śląsk, wst. 9 października 1681 r. Brno, ctp. 2 lutego 1692 r., zm. 21 maja 1721 r. Goae (prow. Goana), 1693/94: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 3 s. 258; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 97.

¹⁹ Bayer (Baier, Bajer) Casparus, br., ur. 25 lipca 1666 r. Woschicensis/Czechy, wst. 9 października 1691 r. Brno, ctp. 2 lutego 1702 r. zm. 1 listopada 1737 r. Praga, 1693/94: Kłodzko, socjusz aptekarza i infirmarza, 1694/95–1704/05: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 1 s. 97; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 6.

²⁰ Gleixner (Glaixner) Joannes, br. ur. 26 grudnia 1667 r. Iglava, wst. 28 lipca 1690 r. Brno, zm. 3 września 1710 r. Kłodzko, 1692/93–1698/99: Opole, aptekarz, infirmarz, refektarski, 1699/1700: Opole, furtian, aptekarz, 1705/06–1709/10: Kłodzko, aptekarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 2 s. 209; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 43.

²¹ Wolff Antonius, br., ur. 27 listopada 1667 r. Neurode, wst. 10 lipca 1698 r. Brno, ctp. 15 sierpnia 1708 r., zm. 15 lutego 1728 r. Świdnica, 1700/01: Kłodzko, wiceaptekarz, 1710/11–1713/14: Kłodzko, aptekarz, 1714/15–1715/16: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1716/17–1719/20: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1720/21–1724/25: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1725/26–1727/28: Świdnica, aptekarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 5 s. 335; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 181; H. HOFFMANN. *Die Jesuiten in Schweidnitz*. Schweidnitz 1930 s. 331.

²² Exner Johannes, br., ur. 19 kwietnia 1675 r. Świdnica, wst. 31 października 1699 r. Brno, zm. 30 października 1724 r. Novaedomi, 1709/10–1710/11: Świdnica, aptekarz, 1711/12–1713/14: Żagań,

1719)²³, Stertzl Franciscus (1719–1722)²⁴, Haam Franciscus (1722–1726)²⁵, Oehl Antonius (1726–1730, 1748–1751)²⁶, Bartl Christophorus (1730–1748)²⁷, Herman Godefridus (1751–1752)²⁸, Nentwig Joannes (1753–1754)²⁹, Putschur Wilhelmus (1754–1755)³⁰, Fischer Andreas (1761–1762)³¹.

Od 1762 r. jezuici w swoim kłodzkim katalogu osób i urzędów nie wspominają już o aptekarzu, a jedynie o infirmarzu. Funkcję tę pełnili: Scheibner Ignatius

---

aptekarz, infirmarz, 1714/15–1717/18: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 2 s. 94; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 30.

²³ Schmidt Georgius, br., ur. 1686 r. Egreensis/Noricus, wst. 13 września 1708 r. Brno, ctp. 2 lutego 1719 r., zm. 11 maja 1723 r. Litomericii, 1710/11: Kłodzko, infirmarz, 1712/13: Nysa, infirmarz, 1713/14–1715/16: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1718/19: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 5 s. 57; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 141.

²⁴ Stertzl (Stertzel) Franciscus, br., ur. ok. 1690 r. Zatec/Czechy, wst. 1712 r. Brno, 1719/20–1721/22: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, od 1722 misjonarz w Chile. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 158; HOFFMANN. *Schlesische*. s. 14, 52.

²⁵ Haam Franciscus, br., ur. 20 sierpnia 1694 r. Hermersdorffensis/Czechy, wst. 13 września 1719 r. Brno, ctp. 2 lutego 1730 r., zm. 16 stycznia 1734 r. Iglaviae, 1722/23–1725/26: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FEJÉR. *Defuncti secundi saeculi*. Pars II. Vol. 2 s. 269; FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 49.

²⁶ Oehl Antonius, br., ur. 15 marca 1695 r. Legnica, wst. 14 sierpnia 1716 r. Brno, ctp. 15 sierpnia 1726 r., zm. 7 lutego 1759 r. Mariae Scheinae/Grupnae, 1719/20–1721/22: Opole, aptekarz, infirmarz, furtian, 1726/27–1729/30: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1733/34–1734/35: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1746/47: Legnica, aptekarz, infirmarz, 1748/49–1750/51: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 111.

²⁷ Bartl (Barthl) Christophorus br., ur. 19 marca 1699 r. Schlaggenwaldensis/Czech, wst. 22 kwietnia 1722 r. Brno, ctp. 15 sierpnia 1732 r., zm. 17 sierpnia 1759 r. Litomericii, 1730/31–1747/48: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 6.

²⁸ Herman (Herrman) Godefridus, br., ur. 9 stycznia 1703 r. Żagań, wst. 31 maja 1727 r. Brno, Ctemp. 15 sierpnia 1737 r., 1735/36–1746/47: Głogów, aptekarz, infirmarz, 1749/50–1750/51: Legnica, aptekarz, infirmarz, 1751/52: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1754/55–1755/56: Świdnica, aptekarz. Zob. K. A. F. FISCHER. *Catalogus generalis Provinciae Silesiae SJ*. Roma 1977 s. 6; TENŽE. *Catalogus (generalis)*. s. 56; H. HOFFMANN. *Die Saganer Jesuiten und ihr Gymnasium*. B.m.w. 1928 s. 195.

²⁹ Nentwig Joannes, br., ur. 10 marca 1702 r. Kłodzko, wst. 19 listopada 1729 r. Brno, ctp. 9 marca 1739 r., zm. 21 października 1758 r. Olomouc, 1734/35–1737/38: Żagań, aptekarz, infirmarz, 1738/39–1739/40: Legnica, aptekarz, infirmarz, 1753/54: Kłodzko, aptekarz, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 106.

³⁰ Putschur Wilhelmus, br., ur. 20 maja 1711 r. Hanoviensis/Śląsk, wst. 23 września 1741 r., ctp. 2 lutego 1752 r., 1748/49–1753/54: Żagań, aptekarz, infirmarz, refekt., 1754/55: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, 1763/64–1765/66: Opole, brat, 1768/69–1769/70: Świdnica, furtian, 1768/69–1769/70: Świdnica, aptekarz, 1772/73–1775/1776: Kłodzko, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus generalis Provinciae Silesiae*. s. 12; TENŽE. *Catalogus (generalis)*. s. 126.

³¹ Fischer Andreas, br., ur. 14 grudnia 1699 r. Eger, wst. 27 września 1728 r. Brno, ctp. 2 lutego 1739 r., zm. 14 listopada 1771 r. Hradistii, 1761/62: Kłodzko, aptekarz, infirmarz, furtian. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 33.

(1762–1763)³², Wagner Antonius (1768–1772)³³, Putschur Wilhelmus (1772–1776)³⁴. Dlaczego tak było? Widocznie w zmienionej sytuacji politycznej apteka kłodzkich jezuitów nie mogła już funkcjonować na zewnątrz kolegium, pełniąc jedynie rolę zbioru medykamentów potrzebnych infirmarzowi w jego posłudze wewnątrz placówki. Potwierdza to fakt jej sprzedaży aptekarzowi z Ząbkowic o nazwisku Krause na początku 1777 r.

2. WYKAZ MEDYKAMENTÓW SPRZEDANYCH WRAZ Z APTEKĄ

Lecznictwo jezuitów cieszyło się w Europie dobrą opinią ze względu na sławę, którą zdobyli w różnych stronach świata. Lekarstwo pochodzące z Peru i Boliwii, dzięki misjonarzom jezuickim zwane proszkiem jezuickim (*pulvis jesuitorum*), było bardzo popularne i stosowane przeciwko gorączce i malarii. Była to sproszkowana kora drzewa chinowego. Dodajmy jeszcze, że już od końca XVI w. dużym uznaniem cieszyły się „pigułki jezuickie” stosowane szczególnie w miastach przeciwko „morowemu powietrzu”³⁵.

Mamy do dyspozycji oryginalny wykaz medykamentów³⁶, które wraz z całą apteką nabył aptekarz Krause w 1777 r. Dają nam one pogląd na to, co w drugiej połowie XVIII w. aptekarze europejscy oferowali swoim pacjentom. Alfabetyczny wykaz medykamentów sporządzony jest w języku łacińskim i wykazuje 267 specyfików. Dzieli się one zasadniczo na „Extracta” (wyciągi), „Olea Coctas et Destill” (oleje niedestylowane i destylowane), „Praeparatae” (preparaty), „Radices” (korzenie), „Salia” (sole), „Semina” (nasienia).

Jeśli chodzi o „Extracta”³⁷, to jezuici w Kłodzku mieli do dyspozycji następujące specyfiki: Extract Agarici, Extract cum Amoniac, Extract Bazoardie, Extract Cartomi, Extract Cartorei, Extract Catolici, Extract Cochiar, Extract Calocynth, Extract Crocis, Extract Mastich, Extract Methocanna, Extract Mýrrha, Extract Opii, Extract Phlegmagog, Extract Rei, Extract Theriacath.

---

³² Scheibner Ignatius, br., ur. 18 marca 1734 r. Commotoviae, wst. 5 stycznia 1758 r. Brno, ctp. 2 lutego 1768 r., zm. po 1772 r., 1762/63: Kłodzko, infirmarz. Zob. FISCHER. *Catalogus (generalis)*. s. 139.

³³ Wagner Antonius, br., ur. 30 października 1754 r. Neo-Rodensis/Glatz, wst. 10 października 1746 r. Brno, Ctemp. 2 lutego 1757 r. Legnica, 1751/52–1758/59: Legnica, aptekarz, infirmarz, 1763/64: Legnica, aptekarz, 1768/69–1771/72: Kłodzko, infirmarz, 1772/73–1775/76: Legnica, infirmarz, furtian. Zob. FISCHER. *Catalogus generalis Provinciae Silesiae*. s. 17; TENŻE. *Catalogus (generalis)*. s. 172.

³⁴ Zob. przypis 30.

³⁵ PIETRZKIEWICZ-SOBCZAK. *O aptekach u jezuitów*. s. 49.

³⁶ Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (dalej: BUWr.). Oddział Rękopisów (dalej: OR). *Jezuici. Kłodzko: Apteka, XVIII w.* Sygn. Akc 1968/0315. k. 13–18v.

³⁷ *Tamże*. k. 13v–15.

W dziale leków „Olea Coctas et Destill”³⁸ jezuici w Kłodzku mieli do dyspozycji: Oleum C: Anethi, Oleum C: Sormicar, Oleum C: Lumbricor, Oleum C: Palmas, Oleum C: Scorpion, Oleum C: Verbasci, Oleum Destil. Anethi, Oleum Destil. Anthos, Oleum Destil. Angelica, Oleum Destil. Camphor, Oleum Destil. Carvi, Oleum Destil. Cort Aurant, Oleum Destil. Cort Citi, Oleum Destil. Cumin, Oleum Destil. Focniculi, Oleum Destil. Juniperis, Oleum Destil. Spica, Oleum Destil. Petra, Oleum Destil. Sashato, Opobalsam Liquid.

Również „Praeparatae”³⁹ proponowały pacjentom bogaty asortyment. Były to: Corallia Alba, Dentes Apris, Dentes Hippopotamis, Lac Lunae, Lac Sulphuris, Lapis Alabastr, Lapis Carniae, Lapis Crystal Mont, Lapis Granat, Lapis Hematit, Lapis Hÿacynth, Lapis Lazuli, Lapis Osteocol, Lapis Percarum, Lapis Saphiris, Lapis Smaragdis, Margaritae, Mandibas Luc Pisc, Nitrum Antimoniatum, Ossa de Corde Carvis, Spodium, Specificum Stomach Poteris, Tutiae Alex: pp, Unicorn Foshis, Unicorn Ver., Pulvis s. Euphorbiis, Pulvis s. Juttae, Pulvis Lign. Aloes, Pulvis s. Myrrhae, Pulvis Sandoraca, Pulvis Spica Indic.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się także „Radices”⁴⁰. W tym dziale jezuici kłodzcy proponowali: Radix Alkana, Radix Aristoloch Long, Radix dato Rotunch, Radix Baris Brav, Radix Been Alb, Radix dato Rubr, Radix Bistort, Radix Consch Major, Radix Carlina, Radix Cort Amor, Radix Curcuma, Radix Cÿper Ot, Radix Diptami Alb, Radix Doronici Rom, Radix Ellebor Alb, Radix dato Nigr, Radix Filipenduh, Radix Galanga, Radix Hermodactic, Radix Hÿrundinar, Radix Ireos Fl, Radix Mandragora, Radix Petasitidis, Radix Pimpenolh, Radix Rhapontic, Radix Srophulen, Radix Tormantill, Radix Thurpeli, Radix Valerian.

Wśród medykamentów znalazły się także „Salia”⁴¹. Były to następujące sole: Sal Armoniaei, Sal Arcan Dupl, Sal Card Baneti, Sal Chamomill, Sal Centaurmin, Sal Fabar, Sal Foenicul, Sal Fraxinis, Sal Genista, Sal Getrosell, Sal Rutha, Sal Vel Sachar Saturnis, Sal Olis Coagulus, Sal Vitriol Martis.

Do lekarstw, które proponowali jezuici w Kłodzku należały także „Semina”⁴². Wśród nich znalazły się: Semen Agni Caslis, Semen Ammeos, Semen Ammonis, Semen Bombao, Semen Catapuc Maj., Semen Catapuc Min., Semen Cartami, Semen Cinae, Semen Cochliariae, Semen Coriandr, Semen Cumini, Semen Daucis Vulg., Semen Hyosciam, Semen Lupinor, Semen Mill Solis, Semen Nasturci, Semen Soen Grac, Semen Quatuor Frigiae Major, Semen Ruthae, Semen Salviae, Semen Sileris Mont, Semen Violariae.

---

³⁸ *Tamże*. k. 15.

³⁹ *Tamże*. k. 15–16.

⁴⁰ *Tamże*. k. 16–16v.

⁴¹ *Tamże*. k. 16v.

⁴² *Tamże*. k. 16v–17.

3. SPRZEDAŻ APTEKI

O sprzedaży apteki dowiadujemy się z korespondencji przesyłanej rektorowi o. Norbertowi Rossmannowi w Kłodzku przez Królewską Pruską Generalną Administrację Szkół z Wrocławia w latach 1776–1777, począwszy od 29 grudnia 1776 r.⁴³ Jakie były okoliczności sprzedaży tej apteki? Otóż 21 lutego 1776 r. nastąpiło opublikowanie breve kasacyjnego, kolegium w Kłodzku przestało istnieć jako kolegium jezuickie⁴⁴. Jednocześnie król Fryderyk II pruski dokonał sekularyzacji całej własności jezuickiej, co zostało upowszechnione na Śląsku i w Hrabstwie Kłodzkim w lipcu 1776 r.⁴⁵ Jezuita zmienili habit zakonny na sutannę księży diecezjalnych. Wyraził na to zgodę arcybiskup praski Antonin Petr hrabia Přichovský z Přichovic⁴⁶. Zakonnicy zaczęli odchodzić z placówki. Została ich nieliczna grupa. Ponadto apteka przestała pełnić swoją dotychczasową funkcję, pojawiła się więc sugestia, żeby ją sprzedać.

Zjawiło się kilku potencjalnych kupców, a wśród nich Konstanty – opat cystersów z Henrykowa⁴⁷, aptekarz Specht⁴⁸ oraz aptekarz miejski Krause z Ząbkowic Śląskich⁴⁹. Temu ostatniemu ostatecznie na początku 1777 r. o. rektor Norbert Rossmann sprzedał za 140 talarów królewskich⁵⁰ interesującą nas aptekę, wartą 172 talary królewskie⁵¹. Królewska Pruska Generalna Administracja Szkół z Wrocławia zarządziła, aby o. Rossmann po przekazaniu aptekarzowi Spechtowi 5 talarów królewskich pozostałą kwotę, tj. 135 talarów królewskich przekazał za pokwitowaniem do Urzędu Szkolnego w Szalejowie Dolnym koło Kłodzka⁵².

ZAKOŃCZENIE

Apteki prowadzone przez jezuitów w okresie XVI–XVIII w. cieszyły się dużym i powszechnym uznaniem. W tej grupie znalazła się także apteka w Kłodzku, która w austriackich czasach Kłodzka mogła działać w mieście i okolicy w sposób

⁴³ *Tamże*. k. 2v.

⁴⁴ DUHR. *Geschichte der Jesuiten*. s. 457; E. L. WEDEKIND. *Geschichte der Grafschaft Glatz. Chronik der Städte, Flecken, Dörfer, Kolonien, Schlösser dieser souverainen Grafschaft von der frühesten Vergangenheit bis auf die Gegenwart*. Neurode 1857 s. 508.

⁴⁵ J. WOSCH. *Terytorialny rozwój własności ziemskiej zakonu jezuitów na Śląsku od XVI do XVIII wieku*. „*Studia Śląskie*” (Seria nowa) 34:1978 s. 49.

⁴⁶ Kłodzko należało w tym czasie do archidiecezji praskiej. Z. SZCZEPANIAK. *Kolegium jezuickie i konwikt w Kłodzku 1597–1945*. Kłodzko 2005 s. 111–112.

⁴⁷ BUWr. OR. *Jezuici*. k. 2, 6–6v.

⁴⁸ *Tamże*. k. 2, 4.

⁴⁹ *Tamże*. k. 7, 9.

⁵⁰ *Tamże*. k. 9.

⁵¹ *Tamże*. k. 18v.

⁵² *Tamże*. k. 9.

nieskrępowany. Jej sytuacja zmieniła się diametralnie po 1740 r., czyli po przejęciu Śląska przez państwo pruskie. W konsekwencji doprowadziło to do jej dekadencji i sprzedaży tej fundacji zakonnej osobie świeckiej.

FÜRSORGE FÜR DIE KRANKEN. APOTHEKE JESUITENKOLLEG IN KŁODZKO
(GLATZ) UND DEREN VERKAUF IM JAHR 1777

Z u s a m m e n f a s s u n g

Während des siebzehnten und achtzehnten Jahrhunderts Jesuitenkolleg Apotheke in Kłodzko (Glatz) gehörte zu den prominenten Institutionen dieser Art in Schlesien. Damals handelte die Funktion des Apothekers in etwa 30 Mönche. Apotheke schlugte über 260 Medikamente vor, die in Auszügen, Öle und Zubereitungen, Wurzeln, Salz, Samen geteilt wurden. Nach der Auflösung des Ordens Apotheke Besitzer waren gezwungen, es im Jahr 1777 zu verkaufen.

Słowa kluczowe: kolegium jezuickie, apteka zakonna, aptekarze, medykamenty, historia jezuitów, Kłodzko, historia Kościoła.

Key words: Jesuit College, monastic chemist, pharmacists, medicaments, history of Jesuits, Kłodzko, history of the Church.